

ÜLKEMİZDE ATEİZME YÖNELME SEBEPLERİ

REASONS FOR TURNING TO ATHEISM IN TURKEY

Geliş Tarihi: 25.01.2019 Kabul Tarihi: 16.08.2019

✉ **SELİM ÖZARSLAN**
PROF. DR.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAK.
Orcid.org/ 0000-0002-4881-6987
sozarслан1@firat.edu.tr

ÖZ

Biz bu makalede dilimize "Tanrı tanımazlık" ya da "Tanrıya inanmazlık" olarak çevrilen ateizmin ne olduğunu, Batı'da ateizme yönelmenin genel nedenleri ve ülkemizde ateizme kaymanın özel sebepleri üzerinde durmaya çalıştık. Ateizm sadece Allah'ın var olup olmadığını düşünmeksizin yaşamak değil, varlığın meydana getiricisinin Allah olmadığını ileri sürmektir. İnsanın kendisini her türlü kayıt ve kontrolden bağımsız hissetmesi arzusu, din bilim ilişkisinin sağlam bir zemine oturtulamaması, din dilinin günümüz insanının anlayabileceği düzey, biçim ve formda sunulamaması ve arkaik bir karakter taşıması, dinin ticarî ve siyasî amaçlar için istismar edilmesi, dinî metinlere literal/ lafızcı bir biçimde yaklaşan dinî grupların din anlayışları ile Şii-İsmaililerin ve onların yolundan giden grupların batını/ ezoterik din yorumları insanımızı ve özellikle gençlerimizi ateizme yönlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ateizm, Kelâm, Din, Batınî, Materyalizm.

ABSTRACT

In this article, we tried to explain what atheism, translated into Turkish as godlessness or disbelief in a god, is, what its general causes are in the West, and the particular reasons for the shift to atheism in Turkey. Atheism is not about living without thinking whether or not Allah exists but about asserting that the creator of everything is not Allah. The factors leading the people and particularly the young people to atheism can be listed as follows: the human desire to feel independent of all kinds of oversight and control, the religion-science nexus not being established on a solid ground, the language of the religion being archaic and not being presented to today's people in such a way as to be understandable by them in terms of its level, style, and form, the religion being exploited for commercial and political purposes, and the religious groups' literal approach to religious texts and the Shi'i/Isma'ili and their followers' esoteric interpretations.

Keywords: Atheism, Theology, Religion, Batini, Materialism.

Giriş

Ana hatlarıyla Kelâm, İslâm Felsefesi ve Tasavvuftan oluşan İslâm düşüncesine göre varlığa hayat kazandıran yegâne kudret Yüce Allah'tır. Allah'ın varlığını kabul etmek demek, sadece ateizmin/ tanrı tanımazlığın değil, ayrıca şüphecilik de reddedilmesi demektir.¹ Din olarak İslâm, Allah inancının varlığı üzerine inşa edilen tevhidî bir sistemdir. Tevhidî sistemin üzerinde inşa edildiği yegâne temel gerek şart bir ve tek olan Allah inancı olsa da en az Allah inancı kadar önemli diğer bileşenleri de bulunmaktadır. Tevhidî bir sistemin diğer bileşenleri ise Allah'ın varlığı ve tekliğinin yanında hesap bilinci yani Âhiret gününe iman ve kamu yararını gözetken salih amellerde bulunmadır. Söz konusu bu üç unsur birlikte hareket ettiği zaman İslâm dini dünyada fonksiyonunu icra etmiş olacaktır.

Türkiye'de yaşayan insanımız özellikle gençlerimizin ateizme düşme ya da yönelme nedenlerine geçmeden önce ateizmin ne olduğu üzerinde durmamız yerinde olacaktır.

Kavramsal Çerçeve:

Tanrı tanımazlık² ya da “Tanrıya inanmazlık” demek olan ateizm³ âlemde derunî, haricî ve üstün bir sebebi yani Allah'ın varlığını inkâr eden felsefî bir öğretilerdir.⁴ Ateist de düşünerek ve tartışarak Tanrı'nın var olmadığını ileri süren kişidir. Bu ateist birey sadece Tanrı'nın varlığına inanmakla kalmıyor, aynı esnada O'nun var olmadığını yani yok olduğunu da ispatlamaya çalışıyor.⁵

¹ H. Austryn Wolfson, *Kelâm Felsefesine Giriş*, çev. Kasım Turhan, (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1996), 93.

² Wolfson, *Kelâm Felsefesine Giriş*, 93.

³ Mehmet Aydın, *Din Felsefesi*, (İzmir: D.E.Ü. Matbaası, 1990), 163.

⁴ Süleyman Hayri Bolay, *Felsefî Doktrinler Sözlüğü* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1987), 25-26; Selim Özarslan, *Günümüz Kelâm İnanç Problemleri* (Ankara: Nobel Yayınları, 2016), 3.

⁵ A. Flew, *The Presumption of Atheism*, (New York:

Dinî literatürde kâinatta hâricî bir varlığı yani Tanrı'nın varlığını kabul etmemeye ilhad, kabul etmeyenlerin oluşturduğu topluluğa da ilhadiye adı verilmiştir. Yine “dinden sapan” anlamında zındık kelimesi kullanılmış, “zaman yönünden dünyanın bir başlangıcı olmadığına ve zamanın her şeyi yok ettiğine inanan kimseler için de dehrî (çoğulu: Dehriyyûn) ve bunların temsil ettiği düşünceye de dehriyye isimleri verilmiştir.⁶ Ateizm, felsefi bir hareket olarak ilk çağ Yunan düşüncesinden itibaren tarihin her döneminde taraftar bulabilmiş ise de Rönesans'tan itibaren gelişen tabiat ilimleriyle oldukça güçlenmiş, çağdaş bilimin verilerini çarpıtarak fazlaca yararlanmış bir inkâr hareketidir. 18. asrın ansiklopedist materyalistleri, 19. asrın materyalist ve pozitivistleri, biyolojistleriyle birlikte Hegel gibi mutlak idealist filozoflar da ateisttirler.

Ateizm Tanzimat'tan başlayarak artan bir hızla ülkemiz aydınları arasında yayılmaya başlamış nerede ise aydın olmanın ayrırcı bir niteliği haline gelmiştir. Ateizm düşüncesi, felsefi olarak ontolojik materyalizme dayanır. Âlemde tek ve değişmez varlık maddedir. Bu madde içkin bir varlıktır. Ateistler, Allah'ı ve ruhu inkâr edip, kâinatın tesadüfen meydana geldiğini ileri sürmüşler, tabiat olaylarının izahında hiçbir neden tanımamışlardır. Ateizm dine, dinî olana, dindara ve dinî inançlara karşıdır. Bilim ile dini birbirinin karşıtı saydıklarından ikisinin birlikte olamayacağını dillendirmişlerdir. Feuerbach, “insanın kendisini büyütmesi ile Tanrı olmuştur” diyerek insanı Tanrı ilan etmiştir.⁷ Varlığın yaratıcısı ve düzenleyicisi Allah'ı inkâr eden Ateist düşüncenin vardığı yer, insanın kendisini Tanrılaştırması olmuştur. Bu ise evreni, hayatı ve insanı anlayamama anlamına gelmektedir. İnsanı anlamlı kılan şey ise imanlı olmasıdır. Hz. Peygamber'e amellerin en faziletlisi hangisidir, diye sorulduğunda, “Allah ve Resulüne imandır”⁸ cevabını vermiştir. Allah tarafından en güzel bir biçimde yaratılıp⁹ yeryüzünün halifesi kılındığından, varlıklar içerisinde şerefli bir konuma getirilen insanoğlunun¹⁰ şeref ve onurunu koruması, imanlı olmasına ve imanını sürekli kılmasına bağlıdır. Bu iyi niteliklerle yaratılan insana akıl, irade ve yapıp etme gücü de Allah tarafından bahşedilmiştir.¹¹ Allah'ın insanoğlundan istediği ise akıl ve iradesini yerinde kullanmak suretiyle yaratıcısını bilmek yani O'na iman etmek ve eşyadan yaratılış gayesine uygun olarak yararlanmaktır. Hakiki iman, Allah'a imanla birlikte ona aykırı olan

1976), 59 v. dğr. nakleden Aydın, *Din Felsefesi*, 164-165.

⁶ Aydın, *Din Felsefesi*, 162; Bolay, *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, 26.

⁷ Bolay, *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, 26.

⁸ Ebi Abdullah Muhammed b. İsmail Buhâri, *Sahih-i Buhari*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), “İman”, 18.

⁹ et-Tîn 95/1.

¹⁰ el-İsrâ 17/70

¹¹ Selim Özarslan, *Kelâm'da Tevbe* (Ankara: Bizim Büro, 2003), 9.

şeyleri yani küfrü reddetmekle gerçekleşir. Ateizm de Allah'ın varlığını kabul etmediğinden inkârcı akımlardandır.

Bilindiği gibi tek bir değil birçok ateizm çeşidi vardır.¹² Ateizme modern şeklini veren ise Nietzsche'dir. Nietzsche "Tanrı ölmüştür" söylemiyle kiliseye karşı bir isyanın temsilcisi olmuştur. Düşüncesinin kaynağı da maddecilik ve tabiatçılık olduğundan Marksist ateizm her türlü inancın yıkılmasında aktif rol üstlenmiştir. İlmî ve teknolojik ateizm etik ve ahlaki değerleri özellikle cinsî ahlakın dayandığı değerleri yıkmayı amaç edinmiştir. Bunda da başta ABD, Rusya ve Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok yerde başarılı olmuştur. Ateist varoluşçular da Marksizm'i çeşitli maddeci anlayışlarla destekleyerek Tanrı'nın varlığını kategorik olarak inkâr etmişlerdir. J. Paul Sartre ve Heidegger bunlardandır. Agnostik ateistler ise Tanrı'nın varlığı problemini çözülemez olarak görmüşlerdir.¹³

Ateizm iki temel kabulden hareket ederek Tanrı'yı inkâr etmektedir. Birincisi, âlemin akıllı bir tasarımın, planlı bir yaratmanın ürünü olmadığı, aksine tesadüfen meydana geldiği biçimindedir. Yani madde ezeldir ve o her şeyin kaynağıdır. Dolayısıyla Tanrı'ya gereksinim yoktur. Tanrıyı inkârlarına ikinci neden olarak da âlemdeki kötülükleri göstermektedirler. Buna kötülük problemi de diyebiliriz.¹⁴ Dünyada her an karşılaştığımız hastalıklar, savaşlar, depremler, seller, tsunami, ölümler ve bunların meydana getirdiği yıkımlar ve acılar; ateistlere göre, var olduğu kabul edilen veya inanılan bir Allah'ın iyi niyetli birisi olmadığına, iyi niyetli olduğu kabul edilse de bu iyi niyetini egemen kılacak bir güç ve kudrete sahip bulunmadığına delalet etmektedir. Allah'ın varlığını kabul edenler yani teistler, ateistlerin ileri sürdükleri kötülük problemine karşı çeşitli görüşler beyan etmişlerdir. Bazıları dünyada var olan kötülüğü insanın olgunlaşması için bir araç olarak yorumlayarak, bazıları kötülüğün reel varlığını kabul etmeyerek, bazıları kötülüğü Tanrı'nın öfke ve uyarısına bağlayarak, kimileri de sınırlı bir Tanrı kavramı kabul ederek bu sorunu çözmeye çalışmışlardır.¹⁵ İslâm Kelâmcıları ise kötülük problemine geliştirdikleri salah- aslah (iyi- en iyi), husun- kubuh (iyilik- kötülük), istitaat (güç), ilahî hikmet kavramları çerçevesinde cevap vermeye çalışmışlardır.¹⁶ Bununla birlikte 'dünyada kötülük vardır' hükmü ile 'bilgi, irade, güç, kudret ve

¹² Aydın, *Din Felsefesi*, 167.

¹³ Bolay, *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, 26.

¹⁴ Çalışmanın hedefi kötülük sorununu incelemek olmadığından kötülük problemi ve kötülük kavramının kapsam alanı yani iyiliğin karşıtı olarak kötülük, metafizikî ve tabii kötülük nihayet ahlâkî kötülük hakkında detaylı bilgi için bakınız: Metin Özdemir, *İslâm Düşüncesinde Kötülük Problemi*, (İstanbul: Kaknüs, Furkan Yayınları, 2014), 12-50.

¹⁵ Aydın, *Din Felsefesi*, 168-169.

¹⁶ Özdemir, *İslâm Düşüncesinde Kötülük Problemi*, 8.

iyilik sahibi bir Tanrı vardır' hükmünü hiçbir suretle karşı karşıya koyup bundan bir ateizm çıkarmak mümkün görünmemektedir.¹⁷

Ateizme Yönelmenin Genel Nedenleri

Kökene hakkında kısaca bilgi verdiğimiz ve başlangıcı tarihin derinliklerine kadar giden ateizmin Rönesans'tan sonra modern dönemlerde daha fazla taraftar bulmasının bazı nedenleri vardır. Konuyla ilişkin araştırmalar söz konusu nedenlerin başında Hıristiyan teolojisini işaret etmektedir. Üçlü Tanrı tasavvuru olarak bilinen teslis inancı, Âdem ve Havva'nın işlediği aslı suçtan /günahıtan ötürü insanoğlunun doğuştan günahkâr olduğu inancı,¹⁸ bu inancın gereği olarak doğan çocukların vaftiz edilmesi,¹⁹ Hz. İsa'nın insanları günahlarından arındırıp temizlemek için yeryüzüne geldiği²⁰ ve tanrısal ilahî bir tabiata sahip olduğu düşüncesi, Mesih'in cesedinin ekmeğe, kanının şaraba dönüştüğü yönündeki inanç ve buna bağlı olarak gerçekleştirilen ekmek-şarap ayini,²¹ XVII. yüzyıldan itibaren deneysel tecrübi bilgiye ağırlık verilmesi Hıristiyan dinine olan olumsuz yaklaşımları daha da derinleştirmiştir. Bilgi felsefesindeki köklü değişimin sonucu olarak Hıristiyan ahalide din- bilim çatışmasının yaşanması ve kilisenin fikir ve düşünceyle mukabele edemediği bilim adamlarına karşı katı baskı ve zulümler uygulaması ateizmin yayılmasına ve geniş kitlelerce benimsenmesine neden olmuştur. Çünkü Hıristiyan teolojisinin kabul ettiği Baba, Oğul ve Ruhü'l-Kuds'ten oluşan üçlü Tanrı tasavvuru yani teslis, insanların aslı günaha varis olarak günahkâr doğmaları vb. gibi inançlar,²² aklın temel ilkeleriyle bağdaştırılması imkânsız şeylerdir.

Zaman içerisinde Hıristiyanlığın mucizeler ve gizemler /sırlar dinine dönüştürülmesi de Hıristiyan çevrelerde insanların dinden uzaklaşarak ateizme yönelmelerine sebep olmuştur. Bilindiği gibi Allah tarafından insanlığa gönderilen bütün peygamberler kavminin en ileri olduğu alanlarda hissî mucizeler göstermişlerdir. İsrailoğulları'na / Yahudilere gönderilen

¹⁷ Aydın, *Din Felsefesi*, 168-169.

¹⁸ Romalılar'a Mektup, 5/12-21; Günay Tümer, "Aslı Günah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: 1991), 3: 496.

¹⁹ Filipililer'e Mektup, 2/5-11; Korintoslular'a Birinci Mektup, 1/12; Romalılar'a Mektup, 5/12-18; Galatyalılar'a Mektup, 3/14; Thomas Michel, *Hıristiyan Tanrıbilimine Giriş Dinler Tarihine Katkı*, (İstanbul: 1992), 82-84; Günay Tümer, - Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi* (Ankara: 1993), 267-268.

²⁰ Matta, 20/28; 26/28; Markos, 10/45; Yuhanna, 1/29; 3/17; 11/50; Yuhanna, 1/29 (Ertesi gün, İsa'nın kendisine gelmekte olduğunu Yahya görüp dedi: İşte, dünyanın günahını kaldıran Allah kuzusu!); Michel, *age*, 76, 83; Mehmet Katar, *Hıristiyanlık, Yahudilik ve İslâm'da Tövbe*, (Ankara: 1997), 81.

²¹ Mehmet Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, (Ankara: TDV Yayınları, 1995), 77; Tümer, Küçük, *Dinler Tarihi*, 268.

²² Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, 41-51, 71, 77.

Hız. İsa da Kur'ân-ı Kerim'de birçoğundan söz edilen beşikte daha birkaç günlükken konuşması,²³ peygamberliğinden sonra gökten sofraya indirilmesi, ölülerini diriltmesi, çamurdan yaptığı bir kuşa üflemeyle kuşun canlanması, o zamana kadar tedavisi mümkün olmayan alaca ve abraş hastalarını iyileştirmesi, evlerinde yedikleri ve biriktirdikleri şeyleri haber vermesi²⁴ gibi birçok mucize ile desteklenmiş bir peygamberdi. İnananlar bu türlü mucizeleri Allah'ın insanlara gönderdiği peygamberini davasında doğruladığı özel olaylar olarak değerlendirirken, inkârcılar bunları sihir olarak kimileri de daha farklı şekillerde yorumlamaya çalışmışlardır. Öyle ki Hız. İsa'nın gösterdiği mucizeleri kendisinin yarattığı şeklinde yorumlanmış ve böylece ona verilen mucizeler Pavlus tarafından Hız. İsa'nın ilahlaştırılmasına aracı kılınmıştır. Bir taraftan İsa'nın mucizeleri bu şekilde farklı biçimlerde yorumlanmak suretiyle Hıristiyanlık mucizelerine dönüştürülürken diğer taraftan Eski Yunan ve Roma'nın putperest inançlarındaki akla ve ilme karşı olan, gizem ve sırdayalı inançları Hıristiyan itikadıyla birleştirilmiştir. Bu şekilde Hıristiyan teolojisi aklay uygun makul inançlar kategorisinden çıkarak gizem ve sırlarla dolu inançlar oluşturmaya başlamıştır. Sır ve gizemle dolu inançlardan bazılarına Mesih'in çarmıha gerildikten sonra dirilip göğe yükselmesi, bedeninin ekmeğe, kanlarının şarabaya dönüşmesi ve bu inancın ekmeğe- şarap ayini şeklinde uygulamaya konması, insanın doğuştan getirdiği aslı günahıtan teslisin ikinci unsuru İsa Mesih aracılığıyla arınması ve üçlü Tanrı tasavvuru/ teslis (üçlü birlik) inancını (Baba, Oğul, Kutsal Ruh) örnek olarak verebiliriz.²⁵

Bu gizemli ve sırlarla dolu inançların halka zorlay baskı ile kabul ettirilmesinde Hıristiyan din adamlarının yani papaz ve rahiplerin büyük rolü olmuştur. Çünkü Hıristiyanlıkta din adamları sınıfı, dinde önemli bir rolü yani Allah ile insanlar arasında aracılık rolünü üstlenmişler ve rolün gereği olarak insanlara sundukları sırlarla dolu inançları kabul etmeyenleri dinden çıkmakla, kâfir olmakla yani aforoz etmekle tehdit etmiş ve korkutmuşlardır. Papaz ve rahipler, Allah ile insanlar arasındaki aracılık rollerine dayanarak halkı malî yönden de istismar edip zengin olmakla onlar katında önemli bir konum elde etmişlerse de bu tutumları, zamanla halkın dinden uzaklaşmalarına da neden olmuştur. Böylece dinde ve Hıristiyan insanların katında önemli bir konum elde etmişlerdir. Hâlbuki ilahî dinlerin aslında dinin bilinip öğretilmesinde görev üstlenen din adamlarının insan olmaları açısından diğer insanlardan hiçbir ayrıcalıkları ve kutsallıkları yoktur. İlahi dinlerde kutsallık yalnızca Allah'a özgü kılınmıştır.²⁶ Kur'ân'da haham ve

²³ Âl-i İmrân 3/ 46.

²⁴ Âl-i İmrân 3/ 49.

²⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Hikmet Eroğlu, *Dinler Tarihi*, ed. Baki Adam, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2015), 155-158, 159, 165.

²⁶ Muhammed Kutup, *İnsan Psikolojisi Üzerine Etütler*, trc. Bekir Karlığa, (İstanbul:

papazların halk katında ayrıcalıklı bir yer edinerek ilahlaştırıldıklarına şöyle değinilir: “(Yahudiler) Allah’ı bırakıp, hahamlarını; (Hıristiyanlar ise) rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih’i rab edindiler. Oysa bunlar da ancak, bir olan Allah’a ibadet etmekle emr olunmuşlardır. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, onların ortak koştukları her şeyden uzaktır.”²⁷ Burada bir dinin aslı inanç ve ilkelerinin korunup devam ettirilmesinde veya bozulup tahrif edilmesinde din adamlarının etkin rolü karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli sebeplerle kilisenin insanlar üzerindeki baskısının azaldığını gören insanlar, sırlar ve gizemlerle örtülen Hıristiyan inançlarını sorgulamaya başladılar. Bu sorgulamalar sonucu bazı kişiler, bu tür inançların akıl ve gerçekle uyuşmadığını düşünerek Hıristiyanlığı terk ettiler hatta ateist oldular²⁸ yani Hıristiyanlık’taki teizmi eleştirerek reddedenler anlamında ateist oldular.

Hıristiyanlık’ta veya Hıristiyan kültürün egemen olduğu çevrelerde dünya ve âhîret dengesinin gerektiği şekilde kurulamaması da ateizme yönelme nedenlerinden birisi olmuştur. Allah’ın insanlar içinden seçtiği peygamberlere ilettiği mesajın yani vahyin içeriğini iyi anlamayanlar veya o mesaja gerektiği biçimde değer vermeyenler, insanı bütün boyutlarıyla anlayamamış tam manasıyla kavrayamamışlardır. Bu nedenle ya insanın maddî yönüne yani dünyasına ağırlık verilip âhîret hayatı yok sayılmış ya da onun metafizik yönü öncelenerek dünya hayatı ihmal edilmiştir. İnsanlık tarihi bunun örnekleriyle doludur. Bilindiği gibi Hıristiyanlık, dinin emirlerinden uzaklaşarak, dünyevileşen yani sadece dünyevî gereksinim ve zevkleri için yaşamaya başlayan, dünya hayatına daha fazla önem veren Yahudileri yeniden Allah’ın buyrukları doğrultusunda yaşamaya yöneltmek için gönderilmiştir. Ancak, Hıristiyan teolojisinin Hz. İsa’nın mesajlarının aksine olumsuz bir biçimde oluşturulması, bu dinin de dünya ve âhîret dengesini kurmasına mani olmuştur.

Hıristiyan öğretiye göre Âdem ile eşi Havva’nın cennette yasak ağacın meyvesinden yemek suretiyle işlediği suç onlardan sonraki bütün nesillere birey ve toplumlar düzeyinde aynıyla geçmekte, yeni nesiller de günahkâr ve suçlu kabul edilmektedir. İnsanlara ölümü ve günahı bu suçlarından dolayı Âdem ve Havva getirmiştir.²⁹ Köken itibariyle metafizik âleme ait bir varlık olan insan bu aslı suçtan dolayı fizik âleme, dünyaya indirilmiştir. Yani ulvî bir varlık alanından süflî, bayağı bir varlık alanına sürülmüş, değer ve itibar kaybetmiştir. Bu algıya göre insan düşük ve değersizdir. Bu düşüklük değiştirilemez bir alını yazısı olup hep böyle sürecektir. Şayet aslı

1987), 39.

²⁷ Tevbe, 9/31.

²⁸ İbrahim Coşkun, “Modern Çağ Deizminin Nedenleri ve Sonuçları”, *Din Karşıtı Akımlar ve Deizm* (Van: Ensar Neşriyat, 2017), 49-50.

²⁹ Romalılar’a Mektup, 5/ 12-21; Tümer, “Aslı Günah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 3: 496; Eroğlu, *Dinler Tarihi*, 159.

günah işlenmemiş olsaydı insan bu dünyayı hiç bilmeyecekti. Çünkü fizik dünya insan için önceden var edilmiş değildir. Tesadüfen işlenmiş bir suçtan ötürü cezalandırılmak için bu dünyaya lanetli olarak atılmıştır.³⁰

Hıristiyanların ya da Kilise'nin bu asli suç algısı, yani Tanrı'nın bir suçtan ötürü bütün insanların geleceğini karartması birçok insanın tepkisine yol açmış, böylesi bir Tanrının adil ve dürüst olamayacağı fikrini açığa çıkarmıştır. Tanrı'nın insanlara reva gördüğü bu ceza aynı zamanda onun insanlık planının daha işin başlangıcında kendi elleriyle yok etmesini de akıllara getirir. Bu sebeple Hıristiyanlık'taki aslı günah algısı, Tanrı'ya bir iftira yani suç atma girişimidir de aynı zamanda. Aslı günahın bu şekilde yorumlanması Tanrı'yı hem adaletsiz yapmakta hem de beceriksiz biri haline dönüştürmektedir. Buradan anlaşılan kilisenin dünyayı oldukça aşağıladığı, dünya ve âhiret dengesini âhiret lehinde bozduğudur. Dindar bir Hıristiyan'ın dünya ve âhirete birlikte ve aynı derecede sahip olması imkânsızdır. Bu durum bazı Batılı Hıristiyanlar'ı ikilemde bırakmış, dünya ile aralarına çekilen kilise öğretilerinin kalın duvarlarını bu ikisiyle aşarak dünyevileşmişlerdir. Bunu yaparken dinin dünyevî yetkilerine son vererek onu bireylerin özel hayatlarına, vicdanlarına özgü kılmışlardır. Bu da laiklik ve sekülerliğin ortaya çıkmasına yol açmıştır.³¹ Kilise bir taraftan âhirete karşı dünyayı kötülerken diğer taraftan kilise mensuplarının dünya nimetleri içerisinde yaşamaları buna şahit olan birçok Batılı'nın dinden uzaklaşarak ateizmin pençesine düşmesine sebebiyet vermiştir.³²

Rönesans'tan sonra bilgi felsefesindeki değişim de ortaçağda Kilise'nin benimsediği Avrupa'da uzun seneler etkili olan Antik Yunan ve Roma kültürleri ile Hıristiyan inançlarından oluşan Skolastik felsefenin zayıflamasına katkıda bulunmuştur. Kilise'nin benimsediği skolastik felsefenin bilgi nazariyesi oluşturulurken kâinat ve kâinatı meydana getiren varlıkların fiziksel ve biyolojik tasarımı konusunda Aristoteles, kâinatın astronomik ve astrolojik tasarımında Batlamyus ve insanın anatomik ve fiziksel tasarımında Galenos'un ortaya koyduğu kuramlardan yararlanmışlardır. Bu felsefede aklın kullanımı sadece naklin yani Kilise'nin benimsediği inançları doğrulama ile sınırlıdır. Saf aklın kullanımına müsaade edilmemiş, böylece felsefi düşüncenin önüne geçilmiştir. Avrupa'da tecrübî bilgiyi esas olan bilgi felsefesindeki değişim etkisini oldukça kısa sürede felsefe, kozmoloji, sosyoloji ve psikoloji gibi bilim dallarında hissettirmiş, bu bilimlerdeki değişimler de sosyal yaşama taşınmıştır. Skolastik felsefeye dayanan Kilise teolojisi, son derece dinamik olan sosyal yaşamın ihtiyaçlarına olumlu cevap verememesi üzerine sosyal ve ekonomik rahatsızlıklar her geçen gün

³⁰ Coşkun, *Modern Çağ Deizminin Nedenleri ve Sonuçları*, 54.

³¹ Durmuş Hocoğlu, *Laisizm'den Milli Sekülerizm'e*, (Ankara: Selçuk Yayınları, 1995), 80-81; Coşkun, *a.mlf.* 54.

³² Coşkun, *a.mlf.* 55.

artmış, bu da Kilise otoritesinin zayıflamasına, temelde dinî metinlerden sonuç çıkarma yöntemi olan tümdengelimden deney ve gözlemlerden hükümler çıkarmaya yarayan tümevarım yöntemine geçilmesine, tamamen öte dünya merkezli din anlayışından bu dünyayı esas alan ve her şeyi içinde yaşadığımız bu dünyaya göre planlayan seküler düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.³³ Bilgi felsefesindeki yani varlığı ve olayları algılama ve yorumlama biçimindeki değişiklik, skolastik düşünceyi kökten sarsmış ve din-bilim çatışmasına yol açmıştır. Bu da doğal olarak insanların dinden uzaklaşarak ateist olmalarına neden olmuştur.

Varlık veya olay hakkındaki değerlendirme ya da yorumlama amaçsal ve nedensel/ mekanik olarak ikiye ayrılır. Bir olay ya da varlık hakkında amaçsal açıklama yapma, ona bir gaye belirlemektir. Nedensel yorumda ise olay ya da varlıkla ilgili bir sebep sunulmaktadır. Bu yorum görünene yani tabiata dayanarak yapılan bir çıkarsamadır. Varlık hakkındaki amaçsal yorumla nedensel yorum birbirine zıt olmasa da nedensel yorumlarla amaçsal yorumların yapısal farklılığı da bilinen bir şeydir. Hıristiyan teolojisinde amaçsal yorumla nedensel çıkarım birbirine karıştırılmıştır. Örneğin böceklerin, yılanların ve diğer hayvanların biyolojik yapıları ve içgüdüsel düzenleri aslı günahla ilişkilendirilmiştir. Bu da tecrübî, deneysel bilim anlayışının gelişmesi sonucu, din –bilim çatışmasını doğurmuştur. Varlığın veya bir olayın amaçsal yorumunda dinin vahye dayanan verileri, nedensel yorumunda ise akıl ve insanlığın oluşturduğu bilgi birikimi olan bilim esas alınmalıdır. Genelde din amaçsal yorum ile ilişkiliyken, bilim nedensel/ mekanik yorumla alakalıdır. Nedensel yorum taraftarları aklın gelişimiyle bilimden elde ettikleri güçle sadece vahiy ile bilinmesi imkân dâhilinde olan birçok konuyu inkâr etmişler, mekanik/ nedensel yorumun dışındaki amaçsal /gaî yorumları kabul edilebilir bulmamışlardır. Böylece bütün metafizik gerçekler inkâr edilmiştir.³⁴

Bilgi felsefesindeki değişimle birlikte ortaya çıkan modern astronomi ve astroloji bilgilerinin Yahudiliğin kutsal metni Tevrat'a ve Yunan filozoflarından Batlamyus astronomisine dayanarak dünyanın dönmediği ve tepsi gibi düz olduğu, kâinatın merkezinde bulunduğu gibi bazı Hıristiyan inançlarını anlamsız ve geçersiz kılması da insanların Hıristiyanlıktan uzaklaşarak ateizme kaymasına yol açmıştır. Kopernik başta olmak üzere astronomların yaptığı çalışmalar dünyanın sabit olmadığını, güneşin etrafında döndüğünü kanıtladı. O zamana kadar dünyanın sabit, güneşin onun etrafında dolandığına, dünyanın kâinatın merkezinde hareketsiz yani sabit durduğuna, bütün gök cisimlerinin dünyanın etrafında döndüğüne inanılıyordu. Hareket kanununun keşfi de gök cisimlerinin hareketinin ruhlar aracılığıyla olduğunu kabul eden Hıristiyan teolojisinin yanlışlığını ortaya

³³ Remzi Demir, *Osmanlılarda Bilimsel Düşüncenin Yapısı* (Ankara: 2001), 17.

³⁴ Çoşkun, *a.mlf.* 58.

koydu. Bilimdeki bu gelişmelerle, Hristiyan teolojisinin sebeplerinin bilinemez olduğu iddiasıyla sadece fideist (imanc) bir anlayışla inanılmasını istediği konuların nedenleri açıklığa kavuştu. Bu da akıl ile din, inanç, ruh da dâhil her şeyin açıklanabileceği fikrini geliştirdi. Bu durum da kilise oligarşisinin etkinliğinin zayıflamasına, insanların dinden uzaklaşarak Tanrının varlığını inkâra yol açmıştır.³⁵

Ülkemizde Ateizme Yönelmenin Nedenleri

Ateizme yönelmenin genel nedenleri üzerinde durduktan sonra ülkemizde ateizme ve diğer din karşıtı akımlara yönelmenin sebeplerine değinebiliriz. Öncelikle telekomünikasyonun yani haberleşmenin hızla geliştiği, dünyamızın küçük bir köy haline geldiği küreselleşen dünyada fikrî, dinî, din karşıtı, ahlâkî, gayri ahlâkî, ekonomik, siyasî, sosyal, kültürel her türlü insan düşünce ve eylem biçimleri, olumlu veya olumsuz bir biçimde bütün dünyada etkisini gösterdiği gibi ülkemizde de kaçınılmaz bir şekilde varlığını hissettirmektedir. Dolayısıyla insanı Tanrı tanımazlığa götüren genel nedenler, bir takım bazı farklılıklarla da olsa ülkemiz için de geçerlidir. Ülkemizde son yapılan araştırmalar din karşıtı akımlardan olan Tanrı tanımazlığın yani ateizmin ve deizmin ciddi oranda artış gösterdiğine işaret etmektedir. 2017 yılında yapılan bir araştırmada deneklere, “Allah’ın varlığına ve birliğine, bizi yaratıp yaşattığına inanıyor musunuz” şeklinde bir soru yöneltilmiş, % 86 oranında “evet”, % 4 oranında “hayır”, % 4 oranında “cevapsız veya kararsız” yanıtı alınmıştır. Aynı soruya “evet, Allah’ın bizi yarattığına inanıyorum ama her şeye karıştığını, karışacağını düşünmüyorum” şeklinde deist bir yaklaşımla cevap verenlerin oranı ise % 6 olmuştur. Uzun zamandır ülkemizde yaşayan Müslümanların Türkiye nüfusuna oranının % 99 olduğu bilindiğine göre son araştırmanın sonuçları ateizmin ve diğer din karşıtı akımlara yönelimin arttığını göstermektedir. Ateist ve deist olduğunu söyleyenlerin büyük çoğunluğunun büyük şehirlerde olduğu da araştırmada vurgulanmıştır.³⁶

Ülkemizde ateizme ve diğer din karşıtı akımlara yönelmenin sebeplerini şöylece sıralamamız mümkündür:

1- İnsanın kendisini her türlü kayıt ve kontrolden bağımsız hissetmesi arzusu, kendisini aklını, güç ve kudretini tanrı edinmesine yol açmıştır. Kur’ân bu duruma düşen yani heva ve arzusunu her şeyin üzerine çıkaran inançsız bireyden şöyle söz ediyor: “Gördün mü o heva ve hevesini Tanrı

³⁵ Aydın, *Din Felsefesi*, 213-215; Adnan Adıvar, *Tarih Boyunca İlim ve Din* (İstanbul: 1969), 179.

³⁶ <http://www.Makdanismanlik.Org/Wp-Content/Uploads/2017/06/Mak-Danismanlik-Turkiyede-Toplumun-Dine-Ve-Dini-Değerlere-Bakışı-Araştırması.Pdf> E. Tarihi: 13.05.2018.

edinen kimseyi?”³⁷ Günümüzde aklın ve bilimin öncülüğünde teknolojinin gelişmesi sonucu maddî zenginliğin arttığı bir gerçektir. Belirli bir servete, şana, şöhrete ve makam ve mevkie gelen bazı insanlar nereden ve nasıl geldiğini unutarak kendisini her şeyden müstağni saymaya başladığında nefsanî istek ve arzularına sınır koyan etik ve dinî değerlere karşı da duyarsızlaşmakta, dinî ve ahlâkî buyrukları kale almayan seküler bir yaşam sürebilmektedir. Zamanla yaşadığı gibi inanmaya başlayan bu insanlar hayatı sadece bu dünyadan ibaret görmeye, âlemin tesadüf sonucu meydana geldiğine kendilerini inandırmaya çalışıyorlar. Bu durum basın ve yayın organlarıyla özellikle de sosyal medya ortamlarında yaygın hale getirilmekte hayatın sadece bu dünyadan ibaret olduğu düşüncesi genç insanların ilgisini çekmektedir. Çünkü insan başıboş bırakılırsa nefsi onu bayağı şeylere yönlendirecektir. Bu duruma Kur’ân’da şöyle değinilmektedir: “... Şüphesiz nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder...”³⁸

2- Din-bilim ilişkisinin sağlam bir zemine oturtulamaması: Dini anlatımın ya da sunumun bilimin kesin buluş ve tespitlerine ters düşmesi. Ülkemizde Hıristiyanlık’ta olduğu gibi İslâm’ın da bilimle çatıştığını, insana özgürlük alanı tanımadığını, İslâm’ın akılla çatışan ilkeler barındırdığını, âhirete öncelik verip dünya yaşantısını ihmal ettiğini, bu sebeplerden İslâm ülkelerinin geri kaldığını savunan din karşıtı zümrelerin olduğu bilinmektedir. Son zamanlarda basın yayın organlarında ve televizyonlarda din anlatımının kısasa, hikâye ve masal üslubuyla gerçekleşmesi ve anlatımların akılla çelişmesi dinin dünyada yaşanabilir ve uygulanabilirliğini oldukça zayıflatmakta adeta yukarıdaki iddiaları teyit eder niteliktedir. İnsanlığa Allah’ın emir ve yasaklarını uygulamada örneklik yapsın diye gönderilen Hz. Peygamber’in yaşantısı, zaman zaman örnek alınması mümkün olmayan bir olağanüstülikle sunulmaktadır. Her dinî olguyu olağanüstü bir şeymiş gibi yani mucizemsi bir üslupla sunma, tabiata konan yasaları yani Sünnetullah’ı³⁹ ihlal gibi algılanmakta, din bilim çatışmasına yol açmaktadır. Bu durum dini bilgileri sahih kaynaklardan ve yetkin din bilginlerinden öğrenmeyen kişilerde dinden soğumaya ve zamanla dinle ilişkisini koparmaya yol açmaktadır. Ancak şunu ifade etmemiz de kaçınılmaz bir gerekliliktir. Kaynağı ilahî olan dinlerde olduğu gibi İslâm’a göre de hissî/ duyumsal mucizelere inanmak gerekir.⁴⁰ Kur’ân’da ve sahih sün-

³⁷ el-Furkân 25/43.

³⁸ Yûsuf 12/ 53.

³⁹ İsrâ 17/ 77; Ahzâb 33/38, 39; Fâtır 35/ 43; Fetih 48/23.

⁴⁰ Ebu’l-Meâlî Abdülmelik Cüveynî, *Kitabu’l-İrşâd*, Thk. Esat Temim, (Beyrut: 1413/1992), 288-290; Ebu’l-Muîn Neseî, *Tabsiratü’l-Edille fî Usûli’-d-Dîn*, Thk. Hüseyin Atay & Ş. Ali Düzgün, (Ankara: DİB. Yayınları, 2003), II, 45 vd; Nureddin Sâbûnî, *el-Bidâye fî Usuli’-d-Din*, Thk. Bekir Topaloğlu, (Ankara: DİB. Yayınları 1995), 47; Fahreddin Razi, *Meâlimu Usuli’-d-Din (İslam İnancının Ana Konuları)*,

nette bunlara yer verilmiştir.⁴¹ Ancak duyumsal mucizeler çok nadir olaylar olup bunların genelleştirilmesi Kur'ân'ın evrensel mesajına da aykırıdır. Bütün kâinata olduğu gibi sosyal olaylarda da esas olan şey, Allah'ın koyduğu kanunların geçerliliği ve sürekliliğidir. Akıl da din de bunu böyle kabul eder.⁴²

3- Din dilinin günümüz insanının anlayabileceği düzey, biçim ve formda sunulmaması ve arkaik bir karakter taşıması da özellikle gençlerimizi dinden uzaklaştırarak, ateizmin ve benzeri inkârcı akımların kucağına itmektedir. Toplumun dinin buyruk, yasak ve ibadetlerini anlatıp aydınlatma konusunda görevli kurum ve kuruluşları gençlerin bolca kullandığı sosyal medya dediğimiz Facebook, Instagram, Twitter, WhatsApp, Messenger gibi araçları kullanarak onlara ulaşabilir ve İslâmî ve insanî erdemler konusunda onların anlayacağı bir dille aydınlatıcı bilgiler sunabilir. İlahiyat fakültelerindeki akademisyenler de sosyal medya hesaplarından gençlere lazım olacak dinin inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini ders olarak değil de yaşamın bir parçası olarak sunmaya çalışabilirler.

4- Dini ve dinî değerlerin ticarî, siyasî ve dünyevî amaçlar için istismarı

Tarihi geçmişi olmasına rağmen son zamanlarda giderek artan bir biçimde bir kısım dinî görünümlü cemaat, tarikat ve gruplar tarafından dinin ticarî ve siyasî yönden istismar edilmesi de dinin ve dindarın insanlar katında değerini düşürmekte ve bu durum bazı insanları dinden uzaklaştırarak dinsizliğe ve ateizme sürüklemektedir. Dinin ticarî ve siyasî ikbal için istismar edilmesi düpedüz Kur'ân'ın ruhuna İslâm'ın evrensel ve ebedî amaçlarına aykırıdır. Allah insanları bu konuda birkaç yerde uyarmıştır: “Ey insanlar, hiç şüphesiz Allah'ın va'di haklıdır; öyleyse dünya hayatı sizi aldatmasın ve aldattıcı(lar) da, sizi Allah ile (Allah'ın adını kullanarak) aldatmasın”⁴³ “Ey insanlar, Rabbinizden korkup-sakinin ve öyle bir günün

çev. Nadim Macit, (Erzurum: İhtar Yayıncılık,1996), 89-90; İbn Hümâm, *Kitab el-Müsâvere*, (*Kemaleddin İbn Ebû Şerif'in el-Müsâmere'si ve İbn Kutluboğa'nın Hâşiyesi* ile birlikte) (Bulak: 1317/1899), 207.

⁴¹ “Eğer kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimiz (Kur'ân) hakkında şüpheye iseniz, haydin onun benzeri bir sûre getirin ve eğer doğru söyleyenler iseniz, Allah'tan başka şahitlerinizi çağırın (ve bunu ispat edin). Eğer, yapamazsanız -ki hiçbir zaman yapamayacaksınız- o halde yakıtı insanlarla taşlar olan ateşten sakının. O ateş kâfirler için hazırlanmıştır. (Bakara 2/23-24); “De ki: “Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine de destek olsalar, yine onun benzerini getiremezler.” (İsrâ, 17/88); “Yoksa “O Kur'an'ı kendisi uydurup söyledi” mi diyorlar? Hayır, (sırf inatlarından dolayı) iman etmiyorlar. Eğer doğru söyleyenler iseler, haydi onun gibi bir söz getirsinler!” (Tûr 52/33-34); “Yoksa “onu (Kur'an'ı) uydurdu” mu diyorlar? De ki: “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi Allah'tan başka gücünüzün yettiklerini de (yardıma) çağırıp, siz de onun gibi uydurma on sûre getirin.” (Hüd 11/13); Buhârî, *Sahih*, Menâkıb, 27; Müslim, *Sahih*, Münâfikûn, 44.

⁴² Ahzâb, 33/38, 39; Fâtur, 35/ 43.

⁴³ Fâtur 35/5.

azabından çekinip-korkun ki, (o gün hiç) bir baba, çocuğu için bir karşılık veremez ve (hiç)bir çocuk da babası için bir şeyi verebilecek (durumda) değildir. *Şüphesiz Allah'ın va'di haktır. Artık dünya hayatı sizi aldatmaya sürüklemesin ve aldatıcı(lar) da sizi Allah ile aldatmasın.*"⁴⁴ Ancak her dinin müntesipleri arasında bulunabilen din istismarcılarının varlığı bahane edilerek din aleyhtarlığı veya dini inkâr makul bir anlayış olamaz.

5- Dinî metinlere literal/ lafızcı bir biçimde yaklaşan dinî grupların din anlayışları ile Şii-İsmailîlerin ve onların yolundan giden grupların batınî/ ezoterik din yorumları.⁴⁵ El-Kaide, Boko Haram⁴⁶, eş- Şebab, en- Nusra, Taliban, Daeş, Selefilik gibi dinî nasrlara literal bir yöntemle yaklaşan, bu yaklaşımlarından ötürü yasakları ve şiddeti önceleyen, bireyin irade özgürlüğüne sınırlama getiren sözde İslâmci örgütlerin din yorumları ile Şii-İsmailîlerin ve onların yolundan giden grupların ezoterik/ gizemli, batınî, gizli ve keyfi din yorumları⁴⁷ bazı kişileri özellikle gençleri İslâm'dan uzaklaştırarak ateizme, deizme, nihilizme ve benzer din karşıtı akımlara yönelmelerine neden olmaktadır. Neden ateist veya nihilist olduğu sorulan bireylerin birçoğu yukarıda ifade ettiğimiz din anlayışlarını öne çıkarmaktadırlar. Ancak biz biliyoruz ki İslâm sulhu, başarı esas kabul eden, meşru savunma hakkının dışında şiddet ve aşırılığa alan açmayan, orta yolu takip eden bir dindir.⁴⁸

⁴⁴ Lokmân 31/33.

⁴⁵ İsmailiyye yahut Bâtıniyye, nasrların zâhirî manalarını kabul etmeyen, gerçek anlamları ancak Tanrı ile ilişki kurabilen "masum imam"ın bilebileceği temel görüşünü savunan aşırı fırkaların ortak adıdır. Bkz: Avni İlhan, "Bâtıniyye" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: 1992), 5: 190. Diğer bir tarife göre de Bâtınilik, her zahirin bir batını olduğunu ve Kur'an ile hadislerin ancak te'vil yoluyla anlaşılabilceğini iddia eden fırkalara V. asırdan itibaren verilen ortak isimdir. bkz. Şerefuddin, "Bâtınilik Tarihi" *Darü'l-Funun İlahiyat Fakültesi Mecmuası*, 1928, 2/8, 1-27; Şerefuddin, "Fâtımiler ve Hasan Sabbah" *D.F.İ.F.Mecmuası*, 1926, 1/4, 1-44.

⁴⁶ Irak ve Suriye'de yapılanıp ortaya çıkan, çeşitli İslam ve Batı ülkelerinde örgütlenen Deaş, Afganistan'da el-el-Kaide ve Taliban, Yemen'de Şii isyancı Husî hareketi, Nijerya'da etkin olan radikal İslamcı Boko Haram ve Libya ve Tunus'ta aktif olan Ensar el -Şeria bu yapılardan bazılarıdır. Bkz. Selim Özarslan, "Ortadoğu'da İslamofobi Ve Terör/ Islamophobia And Terror In The Middle East" *Geçmiş Ve Gelecek Bağlamında Orta Doğu, The Middle East In The Context Of Past And Future*, Editors: Zafer Gölen & Abidin Temizer, (Podgorica, Montenegro: İstitut za Geografiju, 2018), 137.

⁴⁷ Şii-İsmailiyye'nin aşırı din yorumları hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ebû Hamid Gazzalî, *Bâtınilik'in İçyüzü*, çev. Avni İlhan, (Ankara: 1993), 9- 35; Muhammed b. Hasan Deylemî, *Beyânu Mezhebi'l-Bâtıniyye ve Butlânuhu*, tash. R. Strothmann, (İstanbul: 1938), 40-55.

⁴⁸ el-Fâtîha 1/ 6.

Sonuç

Tanrı tanımazlığın felsefi adıyla ateizmin kökleri insanlık tarihinin ilk zamanlarına kadar varsa da yoğun olarak Rönesans'tan sonra bilimin ve akli düşüncenin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde insanlar üzerindeki etkinliği azalıp zayıflasa da günümüzde teknolojik ve bilimsel gelişmelerin etkisiyle yeniden artış kazanmaya başlamıştır. Sosyal medya da dâhil medya araçlarının körüklediği insanın kendisini her türlü kayıt ve kontrolden bağımsız hissetmesi arzusu, din bilim ilişkisinin sağlam bir zemine oturtulamaması, din dilinin günümüz insanının anlayabileceği düzey, biçim ve formda sunulmaması ve arkaik bir karakter taşıması, dinin ticarî ve siyasî amaçlar için istismar edilmesi, dinî metinlere literal/ lafızcı bir biçimde yaklaşan dinî grupların din anlayışları ile Şîî-İsmailîlerin ve onların yolundan giden grupların bâtinî/ ezoterik din yorumları insanımızı ve özellikle gençlerimizi ateizme yönlendirmekte ve kendi din iklimi ve manevî değerlerinden uzaklaştırmaktadır. Ateizmin doğurduğu en olumsuz sonuç ise kâinatın var edicisi Allah'ı inkâr ederek, O'nun vaz ettiği vahiy kaynaklı değerler sisteminden bireyi ve toplumu mahrum etmesidir. Vahiy kaynaklı değerler sisteminden mahrum olan birey ve toplumun ise nefisî arzularının etkisi altında olacağı aşikârdır.

Kaynakça

- Adivar, Adnan. *Tarih Boyunca İlim ve Din*. İstanbul: 1969.
- Aydın, Mehmet. *Din Felsefesi*. İzmir: D.E.Ü. Matbaası, 1990.
- Aydın, Mehmet. *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*. Ankara: TDV. Yayınları, 1995.
- Bolay, Süleyman Hayri. *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1987.
- Buhârî, Ebi Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahih-i Buhari*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- Coşkun, İbrahim. “Modern Çağ Deizminin Nedenleri ve Sonuçları”. *Din Karşıtı Akımlar ve Deizm*. Van: Ensar Neşriyat, 2017.
- Cüveynî, Ebu'l-Meâlî Abdülmelik. *Kitabu'l-İrşâd*. Thk. Esat Temim, Beyrut: 1413/1992.
- Demir, Remzi. *Osmanlılarda Bilimsel Düşüncenin Yapısı*. Ankara: 2001.
- Deylemî, Muhammed b. Hasan. *Beyânu Mezhebi'l-Bâtiniyye ve Butlânuhu*. tash. R. Strothmann, İstanbul: 1938.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. *Dinler Tarihi*. Editör: Baki Adam, Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.
- Flew, A. *The Presumption of Atheism* New York: 1976.
- Gazzalî, Ebû Hamid. *Bâtınlığın İçyüzü*. Çev. Avni İlhan, Ankara: 1993.
- Hocaoğlu, Durmuş. *Laisizm'den Milli Sekülerizm'e*. Ankara: Selçuk Yayınları, 1995.

[Http://www.Makdanismanlik.Org/Wp-Content/Uploads/2017/06/Mak-Danismanlik-Turkiyede-Toplumun-Dine-Ve-Dini-Değerlere-Bakışı-Araştırması.Pdf](http://www.Makdanismanlik.Org/Wp-Content/Uploads/2017/06/Mak-Danismanlik-Turkiyede-Toplumun-Dine-Ve-Dini-Değerlere-Bakışı-Araştırması.Pdf) (Erişim Tarihi: 13.05.2018)

İbn Hümâm, Kemal. *Kitab el-Müsâyere*. (Kemaleddin İbn Ebû Şerîf'in el-Müsâmere'si ve İbn Kutluboğa'nın Hâşiyesi ile birlikte) Bulak: 1317/1899.

İlhan, Avni. "Bâtiniyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: 1992.

Katar, Mehmet. *Hıristiyanlık, Yahudilik ve İslâm'da Tövbe*. Ankara: 1997.

Kitabı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit, İstanbul: 1985.

Kutup, Muhammed. *İnsan Psikolojisi Üzerine Etütler*. Trc: Bekir Karlığa, İstanbul: 1987.

Michel, Thomas. *Hıristiyan Tanrıbilimine Giriş Dinler Tarihine Katkı*. İstanbul: 1992.

Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccac. *Sahih*. İstanbul: 1992.

Nesefî, Ebu'l-Muîn. *Tabsiratü'l-Edille fî Usûli'd-Dîn*. Thk. Hüseyin Atay & Ş. Ali Düzgün, Ankara: DİB. Yayınları, 2003.

Özarlan, Selim. "Ortadoğu'da İslâmofobi Ve Terör/ Islamophobia And Terror In The Middle East" *Geçmiş Ve Gelecek Bağlamında Orta Doğu The Middle East İn The Context Of Past And Future*. Editors: Zafer Gölen & Abidin Temizer, Podgorica, Montenegro: İstitut za Geograffju, 2018, 131-141.

Özarlan, Selim. *Günümüz Kelâm İnanç Problemleri*. Ankara: Nobel Yayınları, 2016.

Özarlan, Selim. *Kelâmda Tövbe*. Ankara: Bizim Büro, 2003.

Özdemir, Metin. *İslâm Düşüncesinde Kötülük Problemi*. İstanbul: Kaknüs, Furkan Yayınları, 2014.

Razi, Fahreddin. *Meâlimu Usuli'd-Din (İslâm İnancının Ana Konuları)*. Çev. Nadim Macit, Erzurum: İhtar yayınları, 1996.

Sâbûnî, Nureddin. *el-Bidâye fî Usuli'd-Din*. Thk. Bekir Topaloğlu, Ankara: DİB. Yayınları, 1995.

Şerefuddin. "Bâtınlık Tarihi". *Darü'l-Funun İlahiyat Fakültesi Mecmuası*. 1928, 2/8.

Şerefuddin. "Fâtimiler ve Hasan Sabbah". *D.F.İ.F.Mecmuası*. 1926, 1/4.

Tümer, G- Küçük, A., *Dinler Tarihi*. Ankara: 1993.

Tümer, Günay. "Aslî Günah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: 1991.

Wolfson, H. Austryn. *Kelâm Felsefesine Giriş*. Çev. Kasım Turhan, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1996.

